

**Јована С. Стевановић<sup>1</sup>**

Универзитет у Нишу

Филозофски факултет<sup>2</sup>

Докторске академске студије филологије

Основна школа „13. октобар” Ћуприја

## СТОЧАРСКА ЛЕКСИКА СЕЛА БУНАР КОД ЈАГОДИНЕ

Предмет рада јесте сточарска лексика села Бунар код Јагодине, чији говор припада косовско-ресавском дијалекту. Истраживање је спроведено марта 2025. године. Материјал је прикупљен у разговору са 15 информатора мушког пола на основу *Упитника за прикупљање сточарске лексике* Института за српски језик САНУ. Рад има следеће циљеве: 1) да прикупљен материјал представи са лексичко-семантичког аспекта; 2) да сачува сточарску лексiku од заборавља и 3) да добијене резултате упоређи са резултатима добијеним у претходним истраживањима. Лексеме су разврстане у седам семантичких поља: 1) *Ovis aries*; 2) *Capra hircus*; 3) *Bos taurus*; 4) *Sus*; 5) *Простор и просторије*; 6) *Радници око стоке*; 7) *Опrema пастира*. Истраживање је показало богатство појединих семантичких поља (*Ovis aries*, *Capra hircus*, *Bos taurus*, *Sus*, *Опrema пастира*), као и сиромаштво појединих семантичких поља (*Простор и просторије*, *Радници око стоке*). Поредећи добијене резултате са резултатима добијеним у претходним истраживањима, долази се до закључка да постоје и сличности и разлике.

*Кључне речи:* сточарска лексика, Бунар, косовско-ресавски дијалекат, српски језик.

### 1. Увод

Село Бунар удаљено је око 12 километара од Јагодине. Насељено је углавном Србима. Мештани овог села баве се сточарством и пољопривредом (СТЕВАНОВИЋ 2022: 134). Говор Бунара припада косовско-ресавском дијалекту (Исто: 134), односно „северном поддијалекту косовско-ресавског дијалекта” (ИВИЋ 2009: 95). Овај говор познаје типичне особине косовско-ресавског дијалекта (екавска замена Ћ, сажимање вокала у групама: -ао, -ео,

<sup>1</sup> jovanica.st@gmail.com

<sup>2</sup> Рад представља наставак наших досадашњих истраживања и делимично се ослања на радове *Сточарска лексика села Секурич код Рековца* (СТЕВАНОВИЋ 2023) и *Сточарска лексика села Доње Штипље код Јагодине* (СТЕВАНОВИЋ 2024).

-уо у корист -о; губљење фонеме х; наставак -иш у компаративу придева; одсуство суплетивне множине на -ад; употреба конструкције *с + акузатив* уместо инструментала и др.) (СТЕВАНОВИЋ 2022: 134).

У лингвистици нема много радова који се баве говором Бунара. О пореклу топонима *Бунар* писала је Ј. Радић у монографији *Топонимија Белице*. Радић пише следеће: „Ово село својим именом свакако упућује на значај пијаћих вода за формирање насеобине, али турским пореклом свога имена (тур. *bunar* 'извор, зденац) и на посебан положај некадашњег насеља” (РАДИЋ 2003: 51). Поред овог назива, срећу се и називи *Бунари*, *Бунаре*. Радић истиче да се *Бунаре* појављује као именица средњег рода у једнини, па наставак -е није остатак старог падежног наставка за номинатив множине именица мушког рода (Исто: 51).

Ми смо писали о именицама типа *nomina loci* у говору Бунара. Бавећи се овим проблемом са творбено-семантичког аспекта, дошли смо до закључка да „говор Бунара познаје све суфиксе као и стандардни српски језик” (СТЕВАНОВИЋ 2022: 140). Најпродуктивнији суфикс у говору Бунара који служи за грађење творбено-семантичке категорије *nomina loci* је -иште. Поред овог суфикса, продуктивни су и суфикси -ар/-јар, -ак/-јак, -ик, док су остали суфикси непродуктивни. Истраживање је показало да се говор Бунара разликује од стандарднојезичког идиома. Уочени су деривати који нису регистровани у речницима српског језика, има и значењских разлика између дијалекатских и стандарднојезичких примера. Дијалекатски и стандарднојезички примери се и акценатски не подударају (Исто: 140).

Предмет овог рада јесте сточарска лексика села Бунар. Сточарска лексика била је предмет проучавања бројних лингвиста. А. Трифуновић писао је о етимологији изабраних речи из пастирске терминологије карпатско-балканског ареала (TRIFUNOVIĆ 2021). Ж. Бошњаковић истраживао је пастирску терминологију Срема (БОШЊАКОВИЋ 1985). Са подручја призренско-тимочког дијалекта значајна је колективна монографија *Пастирска лексика југоисточне Србије* (БОГДАНОВИЋ и др. 2020) и зборник *Пастирска лексика призренско-тимочких говора* (2024), као и бројни радови.<sup>3</sup> Од великог је значаја и *Пастирски речник југоисточне Србије* (БОГДАНОВИЋ 2019). Ј. Бојовић Јоксимовић даје преглед сточарске лексике у ширем контексту. Наиме, Бојовић Јоксимовић поред призренско-тимочке дијалекатске области обухвата и шумадијско-војвођански дијалекат и косовско-ресавски дијалекат (БОЈОВИЋ ЈОКСИМОВИЋ 2024).

С. Ракић Милојковић бавила се сточарском лексиком Кривог Вира и Јабланице у монографији *Пастирска терминологија Кривовирског Тимока*. Оба пункта, према речима Ракић Милојковић, „налазе се на обронцима јужног Кучаја, негде на половини магистралног пута који води од Параћина за Зајечар” (РАКИЋ МИЛОЈКОВИЋ 1993: 12). Говор ових пунктова је на гра-

<sup>3</sup> Библиографију радова даје С. Савић (САВИЋ 2024).

ници између косовско-ресавског и призренско-тимочког дијалекта (Исто: 12). Лексеме су представљене са лексичко-семантичког аспекта.

Г. Јашовић бавио се сточарском лексиком Пећког Подгора у монографији *Пастирска терминологија Пећког Подгора* (ЈАШОВИЋ 1997). Говор Пећког Подгора је „севернометохијски варијетет косовско-ресавског дијалекта, са својим посебним језичким окружењем (близина зетско-јужносанџачког дијалекта, утицај турског и албанског језика)” (ЈАШОВИЋ, СТЕФАНОВИЋ 2024: 276).

Ми смо се бавили сточарском лексиком села Секурич код Рековца са творбено-семантичког аспекта. Бавећи се овим проблемом, дошли смо до закључка да су у косовско-ресавском дијалекту (чији је представник Секуруч) поједини суфикси продуктивнији него у стандардном српском језику. Забележени су и деривати који нису регистровани у речницима српског језика. Уочене су и значењске разлике између дијалекатских и стандарднојезичких примера (СТЕВАНОВИЋ 2023: 86).

Бавили смо се и сточарском лексиком села Доње Штипље код Јагодине са лексичко-семантичког аспекта. Лексеме су разврстане у пет семантичких поља: 1) *Ovis aries*; 2) *Capra hircus*; 3) *Bos taurus*; 4) *Equus caballus* и 5) *Ecuus asinus*. Наше истраживање показало је богатство појединих семантичких поља (*Ovis aries*, *Bos taurus*, *Equus caballus*) Са друге стране, истраживање је показало и сиромаштво појединих семантичких поља (*Capra hircus*, *Ecuus asinus*) (СТЕВАНОВИЋ 2024: 11, 21).

## 2. Методологија рада

Материјал је прикупљен у разговору са 15 информатора мушког пола на основу *Упитника за прикупљање сточарске лексике* Института за српски језик САНУ.<sup>4</sup> Реч је о упитнику који садржи 737 питања. Треба истаћи да на поједина питања нисмо добили одговоре. Поједине лексеме су забележене ван *Упитника*.

Због ограниченог простора, у обзир је узета следећа лексика: узраст животиња, оплодња и млађење, именовање животиња по телесним и другим одликама, простор и просторије, радници око стоке, опрема пастира (капе, одећа, обућа, торбе, посуђе и посуде, штап). У обзир су узете само животиње које узгајају наши информатори.

Истраживање је спроведено марта 2025. године. На терену смо боравили пет дана.

Рад има следеће циљеве: 1) да прикупљен материјал представи са лексичко-семантичког аспекта, 2) да сачува сточарску лексику од заборавља и 3) да добијене резултате упореди са резултатима добијеним у претходним истраживањима.

<sup>4</sup> У даљем тексту *Упитник*.

### 3. Лексичко-семантичка анализа

Лексеме су разврстане у седам семантичких поља: 1) *Ovis aries*; 2) *Capra hircus*; 3) *Bos taurus*; 4) *Sus*; 5) *Простор и просторије*; 6) *Радници око стоке*; 7) *Опрема пастира*.

#### 3.1. *Ovis aries*

##### 3.1.1. *Узраст*

Младунче до шест месеци узраста назива се *јагње*.<sup>5</sup> Лексемама *копџле* и *копџче* именује се младунче у првој мајчиној години. Закаснило младунче је *суџаре*.

*Близанче* је једно од двоје младунчади исте мајке.

Бравче на прелазу из прве у другу годину именује се лексемама: *двисаџ*,<sup>6</sup> *двџска*, *двизџца*, *двџско*.

Овца у трећој години је: *стаџра*, *застарџла*, *маџтора*. У говору Бунара често се користе и синтагме: *стаџра џвца*, *застарџла џвца*, *маџтора џвца*.

Врло стара овца је: *дртџља*, *дртџина*.

Ован у трећој години именује се лексемама *маторџина*, *маторџња*, као и синтагмом *маџтор џван*.

Бравче старије од три године именује се, такође, лексемама *маторџина* и *маторџња*.

##### 3.1.2. *Оплодња и млађење*

Ован са једним тестисом именује се синтагмом *јаџлов џван*. Истом синтагмом именује се и ујаловен ован.

Кастриран ован је *резаџ*. Од једног информатора забележена је и лексема *резаџч*.

Општи назив за овцу која носи плод гласи: *јагњениџца*, *сјагњата*. Овца која носи плод именује се и синтагмом *сјагњата џвца*.

Са друге стране, овца која се млади је, такође, *јагњениџца*.

*Копиџца* је овца која се омладила у првој години. Овца која се омладила у првој години именује се и лексемама *копиџаџча* и *копиџаџра*.

Лексема *првојагњениџца* се односи на овцу која се први пут ојагњи. *Другојагњениџца* се односи на овцу која се други пут ојагњи, док се *трећејагњениџца* односи на овцу која се трећи пут ојагњи.

Синтагма *јаџлова џвца* се односи на овцу која остане неоплођена. Овца која се никад не јагњи је *штџриџца*. На овцу која се никад не јагњи односи се и синтагма *штџра џвца*.

*Доџља* је овца која доји своје јагње, док је *подоџџца* овца која доји туђе јагње.

<sup>5</sup> Примери су акцентовани онако како су их информатори изговарали.

<sup>6</sup> Овде се мисли на лексему *двизак*. Забележена је фонетски модификована лексема.

Према броју млађења овца може бити: *првојагњила*, *другојагњила*, *трећејагњила*, *вишејагњила*. Често се користе и синтагме.

### 3.1.3. Именовање брава по телесним одликама

Овца са роговима је: *рогљла*, *рогљша*. Често се овца са роговима именује и синтагмом *рогљта овца*.

Лексемом *рогоња* именује се ован са снажним роговима, док се лексемом *шутљк* именује ован без рогова. Ован без рогова именује се и синтагмама *шљтав ован* и *шљт ован*.

*Клљпава овца* је овца са обореним ушима. Овца са обореним ушима именује се и синтагмом *клљпава овца*. Од појединих информатора забележена је и само лексема *клљпава*.

Овца са кратким ушима именује се лексемама *чљла* и *чуљавица*, као и синтагмом *чљлава овца*.

Синтагмом *репљта овца* и лексемом *репљта* именује се овца дуга репа.

*Кљсљвка* је овца с кратким репом. Поред ове лексеме, у говору Бунара користи се и лексема *кљсавица*, као и синтагме *кљса овца* и *кљсава овца*.

*Рундљвка* је овца с кратком густом и гргуравом вуном, док је *голошијљнка* овца без вуне на врату.

Овца са великим и дугим сисама именује се лексемама *млекљла* и *музљра*, док се овца са кратким сисама именује лексемом *штрпљвка*.

Лексемама *риљљша* и *мркљша* именује се овца рије вуне, док се лексемама *белљца* и *бљлка* именује овца беле вуне. Овца црне вуне је *калљша*, *гаравица*, *гљра*, *гарљва овца*. *Сивљла* је овца сиве вуне.

Крупна овца именује се синтагмом *голљма овца*, а ситна овца именује се синтагмом *закржљљла овца*<sup>7</sup>.

## 3.2. *Capra hircus*

### 3.2.1. Узраст

Одрасла женка је *кљза*, док је одрастао мужјак *јљрац*.

Младунче козе назива се *јљре*.

Коза у првој години је *годишњљк*, док је коза у другој години *двизљца* и *двизљрка*.

Јарац у трећој години је *трећљк*, док је јарац у четвртој години *четвртљк*. Лексемама *маторљна*, *маторљња* и *стљрац* именује се јарац после четврте године. Јарац после четврте године именује се и синтагмом *мљтор јљрац*.

### 3.2.2. Оплодња и млађење

Коза која се први пут окузи је *првојљрка* и *првојарљца*. У говору Бунара забележене су и лексеме *другојарљца* и *вишејарљца* које означавају козу која

<sup>7</sup> Забележено ван Упитника.

се други пут окози, односно козу која се више пута козила.<sup>8</sup>

*Близнакѝња* је коза која окози двоје, док је *троја̀рка* коза која је омладила троје.

*Јаловѝца* је коза која је остала неоплођена. Коза која је остала неоплођена именује се и синтагмом *ја̀лова кѝза*. Истом лексемом и истом синтагмом именује се и коза без способности за оплодњу.

Кастрирани мужјак козе је *ја̀лов ја̀рац* и *јаловѝк*, док је мужјак са крипторхијом *мудѝк*.

### 3.2.3. Именовање коза по телесним одликама

Коза са великим сисама је *музѝља*, док је коза са кратким, малим сисама *чипѝвка* и *чѝпа*.

*Шутѝвка* је коза без рогова. Коза без рогова именује се и синтагмом *иѝута кѝза*. *Роѝуља* је коза са роговима.

Коза беле боје именује се синтагмом *бѐла кѝза*, док се коза црне боје именује синтагмом *цр̀на кѝза*.

*Брадѝта кѝза* је коза са брадом.

## 3.3. *Bos taurus*

### 3.3.1. Узраст

Мужјак старости до три године је: *ју̀нац*, *бѝк*, *бѝкче*. Лексемом *бѝкче* именује се и мали бик.

Женка до првог млађења је *ју̀ниѝца*, док је женка после стадијума јунице *крѝва*.

Младунче бика и краве је *тѐле*.

Младунче до прве године је *ју̀не*, док је младунче које је дошло на свет пре времена млађења *копѝле* и *копѝлче*.

Једно од двоје младунчади исте мајке и истог млађења је *близѝнче*.

Одрастао мужјак је: *во̀*, *во̀л*.

Лексемама *дрѝйна*, *маторѝна*, *маторѝња* именује се престар во. Престар во именује се и синтагмом *ма̀тор во̀*.

### 3.3.2. Оплодња и млађење

Мужјак који служи за оплодњу је *бѝк*, док је кастрирани мужјак *јаловѝк* и *ја̀лов бѝк*. Од једног информатора забележена је и синтагма *уја̀лѝвен бѝк*. У говору Бунара чује се и синтагма *уја̀лѝвѝен бѝк*.

Синтагмама *стѐлна крѝва* и *стѐона крѝва* именује се крава која носи плод. Истим синтагмама именује се и крава која је оплођена.

Крава које се први пут млади је *првотѐлка* и *првотелѝца*, док је крава која се други пут млади *друготѐлка* и *друготелѝца*. *Трећетѐлка* и

<sup>8</sup> Забележено ван Упитника.

*трећетелѝца* је крава која се трећи пут млади.<sup>9</sup> Лексемом *петотелѝца* именује се крава која се пети пут млади.<sup>10</sup> *Вишетелѝца* је крава која се више пута млади.<sup>11</sup> Од једног информатора забележена је и лексема *вишетѣлка*.<sup>12</sup>

Неоплођена крава је *јаловѝца* и *јѣлова крѣва*. Крава без способности за оплодњу је, такође, *јаловѝца* и *јѣлова крѣва*.

*Дојак* је младунче које сиса своју мајку, док је *подојак* младунче које сиса туђу мајку.

### 3.3.3. Именовање говеда по телесним и другим одликама

Крава која се музе је *музѣра* и *мѣзна крѣва*. Лексемом *музѣра* именује се и крава која даје доста млека. Синтагмом *мѣзна крѣва* именује се и крава која се добро и лако музе. Крава која има мало млека је *чѝпава крѣва*.

Неухрањено говече именује се лексемама *мрѝйна* и *мрѝѣвче*. Синтагмама *тѣвљено говѣче* и *дебѣло говѣче* именује се говече храњено ради продаје.

*Шѣпаво говѣче* је говече које има криве ноге. У говору Бунара забележена је и лексема *шепѣвче*.

Бик са роговима је *роѣгоња*, док је крава са роговима *роѣуља*. Лексемом *шутѣк* и синтагмом *шѣт бѝк* именује се бик без рогова. Крава без рогова је *шѣта крѣва*.

## 3.4. *Sus*

### 3.4.1. *Узраст*

Одрастао мужјак је *вѣпар*, док је одрасла женка *свиња* и *крмѣча*. Младунче свиње је *прѣсе*.

Женка до шест месеци старости је *назимѝца*.

Свињче тежине од 30 до 40 килограма је *назѝме*, а свињче тежине од 60 до 80 килограма је *свадѣр*. Крме тежине око 100 килограма је *стотињѣк* и *стокилѝш*.

*Презѝмац* је крме остављено да презими.

### 3.4.2. *Оплодња и млађење*

Кастрирани мужјак је *штрѣјен вѣпар* и *уштрѣјен вѣпар*, док је мужјак са једним тестисом *мудѣк* и *резѣк*.

Синтагмом *спрѣсна свиња* именује се свиња која носи плод, док се лексемом *прасѝља* именује свиња која се чува за расплод.

Када женка носи плод дуже од уобичајеног времена каже се да је *пренѣла*.

<sup>9</sup> Забележено ван *Упитника*.

<sup>10</sup> Забележено ван *Упитника*.

<sup>11</sup> Забележено ван *Упитника*.

<sup>12</sup> Забележено ван *Упитника*.

Синтагмама *штрѡјена свиња* и *уштрѡјена свиња* именује се кастрирана женка.

*Првопраскѡња* је свиња која се први пут праси, док је *другопраскѡња* свиња која се други пут праси. У говору Бунара забележена је и лексема *трећепраскѡња*, којом се именује свиња која се трећи пут праси.<sup>13</sup> Лексемом *вишепраскѡња* именује се свиња која се више пута прасила.<sup>14</sup>

Глаголским лексемама *исквариѡла се*, *изјаловѡла се*, *побаѡѡла* именује се свиња код које се исквари плод.

Прасе које још сиса је *доѡак*.

### 3.4.3. Именовање свиња по телесним и другим одликама

Кастрирана свиња која се тови је: *товљениѡка*, *товљениѡца*, *рањениѡца*. Истим лексемама именује се и свиња утовљена за посек. *Товљениѡк* је кастрирани вепар који се тови.<sup>15</sup>

Синтагмама *закрѡжѡло прѡсе* и *запунавѡло прѡсе* именује се прасе заостало у развоју.

*Месѡр* је прасе са више мяса него масти. Синтагмом *масно прѡсе* именује се прасе са више масти него мяса.<sup>16</sup>

*Кокошѡр* је прасе које једе кокошке или кокошѡји измет.

Синтагмом *тодљено прѡсе* именује се крме које се добро храни, а лексемом *кеѡа*<sup>17</sup> именује се крме које се слабо храни и слабо напредује.

## 3.5. Простор и просторије

Лексемама *поѡта*, *тоѡр* и *шѡѡла*<sup>18</sup> именује се стаја за чување оваца и коза. Лексемом *тоѡр* именује се и ограђени простор испред стаје у којем овце бораве преко дана. Са друге стране, лексемом *поѡта* именује се и сточарско станиште изван насеља.

*Коѡѡба* је зграда у оквиру појате за боравак пастира. Лексемом *коѡѡба* именује се и зграда или просторија на бачији за боравак пастира.

Део у колиби за смештај млека и сира је: *млекѡр*, *млекѡрник*, *ладниѡк*.

*Бачѡѡја* је привремено овчарско станиште на пашњаку током лета, док је *вењѡк* примитивно склониште на пашњаку за склањање стада од невремена или жеге. Лексемом *вењѡк* именује се и зграда од слабог материјала за склањање стада за време кише или летњих врућина. Зграда од слабог

<sup>13</sup> Забележено ван *Упитника*.

<sup>14</sup> Забележено ван *Упитника*.

<sup>15</sup> Забележено ван *Упитника*.

<sup>16</sup> Забележено ван *Упитника*.

<sup>17</sup> Овде се мисли на лексему *геѡа*. Забележена је фонетски модификована лексема.

<sup>18</sup> У говору Бунара овом лексемом се чешће именује стаја за чување крава.

материјала за склањање стада за време кише или летњих врућина именује се и лексемом *кошѧра*.

Лексемама *пѧишњак* и *ливѧда* именује се место на којем пасу овце.<sup>19</sup> *Појѧло* је место на којем овце пију воду.<sup>20</sup> Место на којем се овце, у обору, хране је *рѧнилиште*.<sup>21</sup>

### 3.6. Радници око стоке

Онај ко се бави негом оваца именује се лексемама *чобѧнин* и *пастѧр*. Чувар оваца је *овчѧр*, док је чувар крава *кравѧр* и *говедѧр*.<sup>22</sup> Лексемом *козѧр* именује се онај који чува козе, а лексемом *свињѧр* онај који чува свиње.<sup>23</sup>

У говору Бунара не постоји посебан назив за главног пастира и за помоћника главног пастира.

Лексемама *бачијѧр* и *млекѧр* именује се радник који живи на бачији и прерађује млеко. Истим лексемама именује се и радник који на бачији прави качкаваљ.

### 3.7. Опрема пастира

#### 3.7.1. Капе

Капа од овчије коже именује се лексемама *шѧубара* и *тупѧча*. Лексемом *шеишѧр* именује се капа коју пастири носе лети.<sup>24</sup>

#### 3.7.2. Одећа

Прслук од коже је *кѧжух*. Истом лексемом именује се и горњи део одеће од коже, са рукавима.

Умрљани и олињали кожух именован је лексемом *масленѧк*. У говору Бунара не постоји посебан назив за сукнену кабаницу без рукава.

Лексема *вашкоберник*, такође, не постоји у говору Бунара.

#### 3.7.3. Обућа

Обућа пастира именује се лексемама *опѧнци* и *чѧзме*. Вунена навлака на ноге је *чарѧпа*. Краће чарапе које се, за хладних дана, носе преко постојећих чарапа именују се лексемом *наглѧвци*.

Обновљено стопало на подераним чарапама је *наглавак*. Комад сукна стављен у опанак да штити стопало од хладноће и ходање чини удобнијим је *обѧјак*.

---

<sup>19</sup> У говору Бунара истим лексемама именује се и место на којем пасу краве.

<sup>20</sup> У говору Бунара истом лексемом именује се и место на којем пију воду и остале животиње.

<sup>21</sup> У говору Бунара истом лексемом именује се и место на којем се хране и остале животиње у обору.

<sup>22</sup> Забележено ван *Упитника*.

<sup>23</sup> Забележено ван *Упитника*.

<sup>24</sup> Забележено ван *Упитника*.



и сл. Забележене су и синтагме типа: *ста̀ра о̀вца, застарѐла о̀вца, ма̀тора о̀вца* и сл.

У говору Доњег Штипља забележене су лексеме *дојѝља, подојѝца*, као и лексема *дојѝца* која није забележена у говору Бунара. Поред ових лексема, у говору Доњег Штипља забележена је и лексема *немиру̀ша*, која се односи на овцу која мрда док сиса јагње (СТЕВАНОВИЋ 2024: 11). Ове лексеме нема у говору Бунара. Лексема *штѝрица* забележена је и у говору Доњег Штипља (Исто: 11) и у говору Секурича (СТЕВАНОВИЋ 2023: 78). Међутим, у осталим говорима забележене су неке лексеме којих нема у говору Бунара: *штѝрка* (Исто: 78; СТЕВАНОВИЋ 2024: 11), *јало̀вка* (Исто: 11).

Са друге стране, у говору Секурича забележене су лексеме: *првојагњѝла, другојагњѝла, вишејагњѝла* (СТЕВАНОВИЋ 2023: 79). Лексема *трећејагњѝла* није забележена у говору Секурича. Све лексеме забележене су у говору Доњег Штипља (СТЕВАНОВИЋ 2024: 12). Лексеме *маторѝна, маторѝња* нису забележене у осталим говорима јагодинског краја.

У говору Кривовирског Тимока забележене су сложене лексеме и конструкције типа: *о̀ван првома̀торац, о̀ван другома̀торац, о̀ва̀н на пр̀ву маторѝњу, о̀ва̀н на др̀угу маторѝњу, на пр̀во ја̀гње* (РАКИЋ МИЛОЈКОВИЋ 1993: 24). Ових конструкција и сложених лексема нема у говорима јагодинског краја.

Фонетски модификована лексема *двиса̀к* забележена је само у говору Бунара. У говору Доњег Штипља забележене су лексеме: *ху̀рхѝвче, ху̀рхѝвак, митро̀вче, митро̀вак, нико̀лче, нико̀лак* (СТЕВАНОВИЋ 2024: 18). Лексеме *митро̀вче, митро̀вак, нико̀лче* и *нико̀лак* забележене су и у говору Секурича (СТЕВАНОВИЋ 2023: 81). Ових лексема нема у говору Бунара.

Лексема *реза̀к* забележена је у говору Кривовирског Тимока (РАКИЋ МИЛОЈКОВИЋ 1993: 24) и у говору Доњег Штипља (СТЕВАНОВИЋ 2024: 19). Са друге стране, лексема *реза̀ч* забележена је само у говору Бунара.

У осталим говорима јагодинског краја нису забележене лексеме: *првојагњѝниѝца, другојагњѝниѝца, трећејагњѝниѝца*. Лексема *првојагњѝца* забележена је у говору Доњег Штипља (Исто: 12).

Лексеме *копиља̀ра* и *копиља̀ча* забележене су и у говору Доњег Штипља (Исто: 12). Са друге стране, лексема *копиљѝца* забележена је само у говору Бунара.

Синтагме *ста̀ра о̀вца, застарѐла о̀вца* и *ма̀тора о̀вца* забележене су и у говору Бунара и у говору Доњег Штипља (Исто: 12).

Лексика која се тиче именовања бртва по телесним одликама је општепозната.

Семантичко поље *Capra hircus* је, такође, богато. На терену смо забележили лексеме типа: *годишња̀к, дви́зѝца, дви́зѝрка, трећа̀к, четврта̀к, маторѝна, маторѝња, ста̀рац, првоја̀рка, првоја́риѝца, другоја́риѝца,*

вишејарѝца, близнакѝња, тројарка, јаловаѝк, мудѝак и сл. Забележене су и синтагме: маѝтор јаѝрац, јаѝлова коѝза, јаѝлов јаѝрац и сл.

У говору Кривовирског Тимока забележене су сложене лексеме и конструкције типа: *у трећој години, у четвртој години, јаџац првомџторац, јаџац другомџторац, јаџац на прџву маторињџу, јаџац на дрџугу маторињџу* (РАКИЋ МИЛОЈКОВИЋ 1993: 27). Ових примера нема у говорима јагодинског краја.

Лексеме *трећаџ*, *четвртџ* и *стаџац* забележене су и у говору Доњег Штипља (СТЕВАНОВИЋ 2024: 14) и у говору Секурича (СТЕВАНОВИЋ 2023: 80). Са друге стране, лексема *годишњаџ* забележена је само у говору Бунара.

У говору Доњег Штипља забележене су лексеме *мудâк* и *мудâц* (СТЕВАНОВИЋ 2024: 14), док је у говору Бунара забележена само лексема *мудâк*. Лексема *јаловâк* забележена је и у осталим говорима јагодинског краја (СТЕВАНОВИЋ 2023: 77; СТЕВАНОВИЋ 2024: 14).

Лексеме *првоја̀рка* и *првоја̀риџа* забележене су и у говору Доњег Штипља (Исто: 14). У говору Секурича забележене су лексеме *првоја̀рка* и *другоја̀рка* (СТЕВАНОВИЋ 2023: 79), док је у говору Бунара забележена лексема *другоја̀риџа*. У говору Бунара и у говору Доњег Штипља забележена је лексема *троја̀рка* (СТЕВАНОВИЋ 2024: 14). Лексема *близњиџа* забележена је само у говору Доњег Штипља (Исто: 14), док је лексема *близнакџиња* забележена само у говору Бунара. У осталим говорима није забележена лексема *вишеја̀риџа*.

Синтагме *јаљов јаџац* и *јаљова кџа* забележене су у говору Кривовирског Тимока (РАКИЋ МИЛОЈКОВИЋ 1993: 27). У говору Доњег Штипља забележена је синтаagma *маџора кџа* (СТЕВАНОВИЋ 2024: 14). Синтаagma *маџор јаџац* забележена је само у говору Бунара.

Лексика која се тиче именовања коза по телесним одликама је углавном општепозната.

Поред семантичког поља *Ovis aries*, и семантичко поље *Bos taurus* је богато. На терену смо забележили лексеме типа: *јаловâк, првотелъка, првотелйца, друготелъка, друготелйца, трећетелъка, трећетелйца, петотелйца, вишетелйца, вишетелъка, јаловйца, дојак, подојак* и сл. Забележене су и синтагме типа: *јâлов бйк, ујалдвен бйк, ујалдвѐн бйк, стѐлна крâва, стѐона крâва, јâлова крâва* и сл.

У говору Доњег Штипља забележене су лексеме: *првотѐлка*, *првотели́ца*, *првотѐлкиња*, *друготѐлка*, *друготели́ца*, *друготѐлкиња*, *трећетѐлка*, *трећетѐлкиња*, *трећетели́ца*, *вишетѐлкиња* (Исто: 15). Лексеме *првотѐлкиња*, *друготѐлкиња* и *друготѐлка* забележене су у говору Секурича (СТЕВАНОВИЋ 2023: 79). У говору Бунара забележене су лексеме којих нема у осталим говорима јагодинског краја: *петотели́ца*, *вишетели́ца*, *вишетѐлка*. Лексеме *првотѐлкиња* и *друготѐлкиња* забележене су и у говору Кривовирског Тимо-

ка (РАКИЋ МИЛОЈКОВИЋ 1993: 21). Лексеме *првотѣлкиња*, *друготѣлкиња*, *трећетѣлкиња* и *вишетѣлкиња* не познаје говор Бунара.

Синтагма *ујалѡвен бѣк* забележена је само у говору Бунара. У говору Доњег Штипља забележена је лексема *стѣлна* (СТЕВАНОВИЋ 2024: 15), док је у говору Секурича забележена лексема *стѣона* (СТЕВАНОВИЋ 2023: 77). Синтагма *стѣлна крѡва* забележена је у говору Кривовирског Тимока (РАКИЋ МИЛОЈКОВИЋ 1993: 21).

Остала лексика која се тиче узраста, оплодње и млађења је забележена и у другим говорима јагодинског краја. Лексика која се тиче именовања говеда по телесним и другим одликама је општепозната.

Поред поменутих семантичких поља, и семантичко поље *Sus* је богато. На терену смо забележили лексеме типа: *назимѣца*, *назѣме*, *свадбѡр*, *стотињаѡк*, *стокилаѣи*, *презѣмац*, *првопраскѣња*, *другопраскѣња*, *трећепраскѣња*, *вишепраскѣња*, *месѡр*, *кокошѡр*, *кѣца*, *пренѣла*, *искварѣла се*, *изјаловѣла се*, *побаѣила* и сл. Забележене су и синтагме типа: *иштрѡјен вѣпар*, *иштрѡјен вѣпар*, *спрѡсна свѣња*, *иштрѡјена свѣња*, *иштрѡјена свѣња*, *закржљѡло прѡсе*, *запунавѣло прѡсе*, *мѡсно прѡсе*, *тѡвљено прѡсе*.

Поједине глаголске лексеме *пренѣла*, *искварѣла се*, *изјаловѣла се* и *побаѣила* забележене су само у говору Бунара.

У говору Кривовирског Тимока забележене су лексеме: *назѣме*, *назимѣца*, *назѣмац* (Исто: 28–29). Лексема *презѣмац* није забележена у говору Кривовирског Тимока. У говору Секурича забележена је само лексема *назимѣца* (СТЕВАНОВИЋ 2023: 81). Поједине лексеме забележене су само у говору Бунара: *свадбѡр*, *стотињаѡк*, *стокилаѣи*, *презѣмац*.

Лексема *прѡвескиња* и конструкција *на дрѡго прѡшење* забележене су у говору Кривовирског Тимока (РАКИЋ МИЛОЈКОВИЋ 1993: 28). Говор Бунара не познаје ову лексему и ову конструкцију. У говору Секурича забележене су лексеме *првопраскѣња* и *другопраскѣња* (СТЕВАНОВИЋ 2023: 79). Лексеме *трећепраскѣња* и *вишепраскѣња* забележене су само у говору Бунара.

У говору Кривовирског Тимока забележена је лексема *кокошѡра* (РАКИЋ МИЛОЈКОВИЋ 1993: 29), док је у говору Бунара забележена лексема *кокошѡр*. Лексема *месѡр* забележена је само у говору Бунара. Са друге стране, у говору Кривовирског Тимока забележена је лексема *гѣца* (Исто: 29), док је у говору Секурича забележена лексема *кѣца* (СТЕВАНОВИЋ 2023: 83).

Лексема *спрѡсна* забележена је у говору Секурича (Исто: 77). У говору Кривовирског Тимока забележена је синтагма *спрѡсна крмѡча*. Синтагма *иштрѡјен вѣпар* забележена је у говору Кривовирског Тимока. У говору Кривовирског Тимока забележена је и синтагма *јѡлова свѣња* (РАКИЋ МИЛОЈКОВИЋ 1993: 28). Ова синтагма није забележена у говору Бунара.

Синтагме *мѡсно прѡсе* и *тѡвљено прѡсе* забележене су само у говору Бунара. Остале синтагме су углавном општепознате.

Истраживање је показало богатство још једног семантичког поља. Реч је о пољу *Опрема пастира*. У оквиру овог семантичког поља забележене су лексеме које су општепознате. С обзиром на то да семантичко поље *Опрема пастира* није обрађено у претходним истраживањима, не можемо вршити поређење.

Са друге стране, истраживање је показало и сиромаштво појединих семантичких поља. Реч је о пољима *Простор и просторије* и *Радници око стоке*.

На терену смо забележили следеће лексеме: *појџта, тѡр, штѡла, колиѡба, млекѡр, млекѡрник, ладниѡк, бачиѡја, веѡѡк, кошѡра, пѡишѡак, ливѡда, појѡло, рѡнилиште*. Као што се може видети, није забележена ниједна синтагма.

У говору Кривовирског Тимока забележене су поједине лексеме и синтагме којих нема у говору Бунара. Реч је о лексемама и синтагмама: *јѡр, кѡчар, нѡслон, свѡд, пѡдвод, ѡграѡа, стрѡга, лѡса, капѡја, ѡвча штѡла, крѡвѡа штѡла* и сл. (Исто: 44–45).

На терену смо забележили следеће лексеме које се односе на раднике око стоке: *чѡбѡнин, пастѡр, овѡѡр, кравѡр, говедѡр, козѡр, свиѡѡр, бачиѡѡр, млекѡр*. Поједине лексеме забележене су и у говору Кривовирског Тимока. У говору Кривовирског Тимока забележене су и лексеме којих нема у говору Бунара: *шиѡежѡр, шиѡегѡр, чиноштѡтник, поѡѡк* и сл. (Исто: 42–44).

## 5. ЗАКЉУЧАК

Сточарска лексика села Бунар анализирана је у овом раду са лексичко-семантичког аспекта. Материјал је систематизован у седам семантичких поља. Истраживање је показало богатство појединих семантичких поља (*Ovis aries, Capra hircus, Bos taurus, Sus, Опрема пастира*). Ово је последица чињенице да се наши информатори баве овчарством, козарством, говедарством и пастирством.

Истраживање је показало и сиромаштво појединих семантичких поља (*Простор и просторије, Радници око стоке*). У оквиру ових семантичких поља забележена је малобројна и општепозната лексика.

Поређећи добијене резултате са резултатима добијеним у претходним истраживањима, дошли смо до закључка да постоје и сличности и разлике. Поједине лексеме и синтагме забележене су и у осталим говорима косовско-ресавског дијалекта, а поједине само у говору Бунара. У неким говорима забележене су лексеме и синтагме којих нема у говору Бунара. Разлике се најчешће односе на лексику која се тиче узраста, оплодње и млађења животиња. Са друге стране, разлике се односе и на лексику која се тиче простора и просторије. Сличности се односе на лексику која се тиче именовања животиња по телесним и другим одликама, као и на лексику која се тиче именовања радника око стоке.

На крају треба истаћи да овај рад представља само мали допринос науци о језику, односно дијалекатској лексици. Да бисмо добили целови-

тију слику о сточарској лексици Бунара, морамо узети у обзир и остала семантичка поља: *Живина*, *Сточарски производи*, *Исхрана и нега животиња*, *Болести*, *Делови тела* и сл. Записивањем сточарске лексике сачували смо један мали део језичког богатства.

### Цитирана литература

- БОГДАНОВИЋ, Недељко. „Пастирски речник југоисточне Србије”. *Српски дијалектолошки зборник* LXVI/2, (2019): стр. 637–739.
- БОГДАНОВИЋ, Недељко, САВИЋ-ГРУЈИЋ, Ана, МИЛОСАВЉЕВИЋ, Тања, ИЛИЋ, Мирјана, ЈОВИЋ, Надежда, ЂОРЂЕВИЋ, Стефана и ПАНАЈОТОВИЋ, Томислав. *Пастирска лексика југоисточне Србије*. Ниш: Огранак САНУ у Нишу, 2020.
- БОГДАНОВИЋ, Недељко (ур.). *Пастирска лексика призренско-тимочких говора*. Ниш: Огранак САНУ у Нишу, 2024.
- БОЈОВИЋ ЈОКСИМОВИЋ, Јована. „Пастирска лексика призренско-тимочких говора у ширем контексту”. У Недељко Богдановић (Ур.), *Пастирска лексика призренско-тимочких говора* (стр. 261–274). Ниш: Огранак САНУ у Нишу, 2024.
- БОШЊАКОВИЋ, Жарко. *Пастирска терминологија Срема*. Нови Сад: Филозофски факултет, 1985.
- ИВИЋ, Павле. *Српски дијалекти и њихова класификација*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2009.
- ЈАШОВИЋ, Голуб. *Пастирска терминологија Пећког Подгора*. Исток – Зубин Поток – Приштина: Дом културе „Свети Сава” – ЈП „Стари Колашин” – Народна и универзитетска библиотека, 1997.
- ЈАШОВИЋ, Голуб и СТЕФАНОВИЋ, Душан. „Изазови и ограничења једне лексикографске паралеле – називи за млеко и млечне производе у селима Алексиначког Поморавља и Пећког Подгора”. У Недељко Богдановић (Ур.), *Пастирска лексика призренско-тимочких говора* (стр. 275–285). Ниш: Огранак САНУ у Нишу, 2024.
- РАДИЋ, Јованка. „Топонимија Белице”. *Ономатолошки прилози* XVI, (2003): стр. 19–322.
- РАКИЋ МИЛОЈКОВИЋ, Софија. „Пастирска терминологија Кривовирског Тимока”. *Српски дијалектолошки зборник* XXXIX, (1993): 11–148.
- САВИЋ, Сандра. „Библиографија радова у вези с пастирском лексиком”. У Недељко Богдановић (Ур.), *Пастирска лексика призренско-тимочких говора* (стр. 297–307). Ниш: Огранак САНУ у Нишу, 2024.
- СТЕВАНОВИЋ, Јована. „*Nomina loci* у говору Бунара код Јагодине”. *Годишњак за српски језик* бр. 20, (2022): стр. 133–143. <https://doi.org/10.46630/gsrj.20.2022.09>

- СТЕВАНОВИЋ, Јована. „Сточарска лексика села Секурич код Рековца”. У Љиљана Скробић, Стефан Здравковић (Ур.), *Наука и студенти – СТУДКОН 4* (стр. 73–87). Ниш: Филозофски факултет, 2023. <https://doi.org/10.46630/stu4.2023>
- СТЕВАНОВИЋ, Јована. „Сточарска лексика села Доње Штипље код Јагодине”. *Годишњак Педагошког факултета у Врању* 15/2, (2024): стр. 9–24. DOI: 10.5937/gufv2402009S
- TRIFUNOVIĆ, Aleksandar. „O etimologiji izbranih besed iz pastirske terminologije karpatsko-balkanskega areala”. *Slovenika* VII, (2021): стр. 107–121. DOI: <https://doi.org/10.18485/slovenika.2021.7.1.6>

*Извор*

*Упутник за прикупљање сточарске лексике.*

Jovana S. Stevanović

## LEXICON OF CATTLE IN THE VILLAGE OF BUNAR NEAR JAGODINA

The subject of the paper is the lexicon of cattle in the village of Bunar near Jagodina, whose speech belongs to the Kosovo-Resava dialect. The research was conducted in March 2025. The material was collected in conversation with 15 male informants based on a *Questionnaire for collecting lexicon of cattle* from the Institute of the Serbian Language of SASA. The paper has the following aims: 1) to present the collected material from a lexical-semantic aspect, 2) to preserve lexicon of cattle from oblivion and 3) to compare the results obtained with those obtained in previous research. Lexemes are classified into seven semantic fields: 1) *Ovis aries*; 2) *Capra hircus*; 3) *Bos taurus*; 4) *Sus*; 5) *Space and premises*; 6) *Workers around the livestock*; 7) *Shepherd's equipment*. The research showed the richness of certain semantic fields (*Ovis aries*, *Capra hircus*, *Bos taurus*, *Sus*, *Shepherd's equipment*), as well as the poverty of certain semantic fields (*Space and premises*, *Workers around the livestock*). Comparing the obtained results with the results obtained in previous research, it is concluded that there are both similarities and differences.

*Keywords:* the lexicon of cattle, the village Bunar, the Kosovo-Resava dialect, the Serbian language